

RUDOLF EUCKEN

ĐỨC THUẬN dịch

GIẢI NOBEL VĂN HỌC NĂM 1908

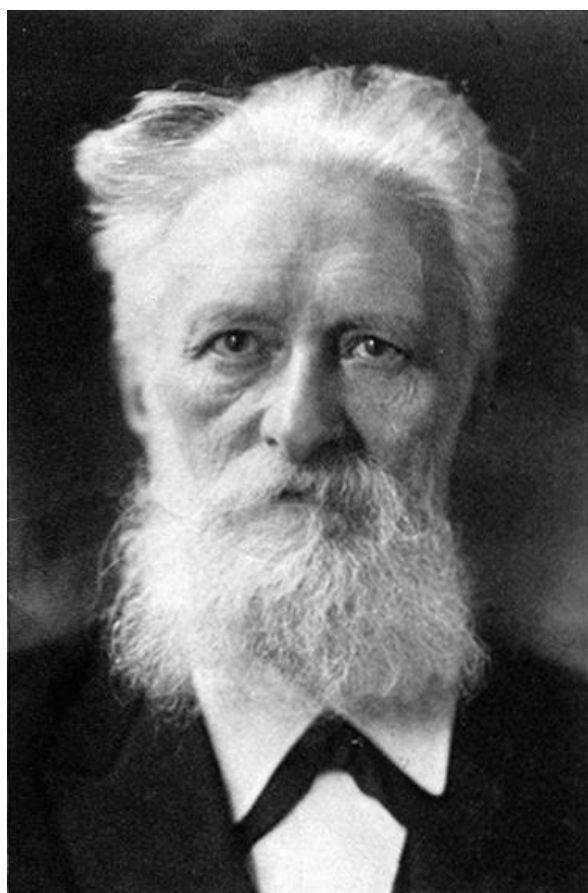
Ý NGHĨA
VÀ GIÁ TRỊ
CỦA
CUỘC SỐNG

Ý NGHĨA VÀ GIÁ TRỊ CỦA CUỘC SỐNG

Tác giả: Rudolf Eucken

*Nơi trú ngụ của sự sống
rộng lớn hơn nhiều so với
nơi trú ngụ của cái chết.*

Luther.

R. Eucken.

MỤC LỤC

LỜI NÓI ĐẦU CHO BẢN DỊCH TIẾNG VIỆT	1
LỜI NÓI ĐẦU CHO ẤN BẢN ĐẦU TIÊN.....	7
LỜI NÓI ĐẦU CHO ẤN BẢN THỨ NĂM.....	9
DẪN NHẬP	11
NHỮNG CÂU TRẢ LỜI CỦA THỜI ĐẠI	18
NHỮNG TRẬT TỰ CUỘC SỐNG XƯA CŨ.....	18
Trật tự cuộc sống tôn giáo	18
Trật tự sống của chủ nghĩa duy tâm thế tục.....	33
NHỮNG TRẬT TỰ CUỘC SỐNG MỚI	51
Nền tảng chung	51
Trật tự sống của chủ nghĩa tự nhiên	55
SỰ QUAY VỀ VỚI CHÍNH MÌNH	79
Văn hóa xã hội và văn hóa cá nhân	79
Suy tư và chuẩn bị.....	108
NỖ LỰC KIẾN TẠO MỘT ĐỜI SỐNG MỚI.....	130

<i>KHAI MỞ MỘT ĐỜI SỐNG MỚI.....</i>	130
Bước tiến đến mệnh đề trung tâm.	130
Phát triển luận điểm trung tâm	156
Những đặc điểm chính của đời sống mới.....	188
Đời sống tinh thần và thân phận con người.	219
ĐỐI DIỆN VỚI THẾ GIỚI VÀ PHẬN NGƯỜI ..	243
Sự áp đảo của tự nhiên.....	244
Sự bất định của đời sống tinh thần con người.....	266
Sự phức tạp đạo đức trong đời sống con người...282	
Đối diện với sự nghi ngờ.....	335
HỆ LUẬN TỪ BỨC TRANH TOÀN CẢNH CỦA ĐỜI SỐNG	361
Hệ luận đối với đời sống cá nhân	361
Hệ luận cho những nhiệm vụ của hiện tại.....	391
Hệ luận cho việc hình thành một lối sống Đức.....	404

LỜI NÓI ĐẦU CHO BẢN DỊCH TIẾNG VIỆT

Tác phẩm *Ý nghĩa và giá trị của cuộc sống* (*Der Sinn und Wert des Lebens*) là một đóng góp tiêu biểu của triết gia người Đức Rudolf Eucken (1846–1926), người từng được trao Giải Nobel Văn học năm 1908 vì “tác phẩm thấm đẫm lý tưởng cao cả, sức mạnh tinh thần và tìm kiếm chân lý”. Là một trong những đại diện cuối cùng của nền triết học cổ điển Đức sau Hegel, Eucken theo đuổi một triết lý sống động, chú trọng đến tính chủ thể, tinh thần nội tại và vai trò thiết yếu của con người trong việc kiến tạo giá trị cuộc đời mình.

Ra đời lần đầu năm 1907, tác phẩm được viết trong bối cảnh lịch sử đặc biệt: khi châu Âu đang bước vào thời kỳ căng thẳng trước Chiến tranh Thế giới thứ nhất. Những thành quả của

nền văn minh hiện đại – tiến bộ kỹ thuật, phát triển kinh tế, học thuyết khoa học – đã mang lại một cảm thức tự mãn, nhưng đồng thời cũng kéo theo khủng hoảng niềm tin sâu sắc. Những trật tự sống truyền thống như tôn giáo và chủ nghĩa duy tâm dần đánh mất ảnh hưởng, trong khi chủ nghĩa tự nhiên và chủ nghĩa duy vật khoa học tuy hứa hẹn nhiều về sự giải phóng con người khỏi siêu hình học, lại rơi vào tình trạng rỗng nghĩa và thiếu nền tảng đạo đức. Chính trong hoàn cảnh ấy, Eucken đặt ra một câu hỏi cốt lõi – câu hỏi mà ông cho rằng bất kỳ nền văn hóa nào cũng phải đối diện: Cuộc sống có ý nghĩa và giá trị gì?

Tác phẩm không đi tìm một hệ thống triết học khép kín, mà là một hành trình khai mở – nơi Eucken trình bày, phân tích và phê bình ba hình thái sống chính yếu của nhân loại:

1. Trật tự sống tôn giáo – với điểm tựa siêu việt, tinh thần khổ hạnh và lý tưởng cứu rỗi;
2. Chủ nghĩa duy tâm thế tục – với niềm tin vào lý tính, văn hóa tinh thần và phẩm giá con người;
3. Chủ nghĩa tự nhiên – dựa trên cảm nghiệm vật chất, khoa học thực nghiệm và hiệu quả hành động.

Song Eucken không dừng lại ở phân tích đối lập. Ông đi xa hơn khi đề xuất một hướng đi cấp thiết: sự quay trở về với chính mình, tức là sự phục hồi năng lực nội tại của con người như một trung tâm tinh thần có khả năng xác lập giá trị, vượt thoát khỏi những ràng buộc bên ngoài và kiến tạo một đời sống có chiều sâu. Tư tưởng chủ đạo của ông – được gọi là “chủ nghĩa duy tâm hoạt động” (Aktiver Idealismus) – không tách rời con người khỏi thế giới,

nhưng cũng không phó mặc con người cho các điều kiện ngoại tại; mà trái lại, đề cao khả năng chủ thể của cá nhân trong việc định hướng tinh thần, kháng cự lại sự rỗng nghĩa và gây dựng lại một trật tự sống có phẩm tính đạo đức, thẩm mỹ và nội dung thực chất.

Bản dịch tiếng Việt này được thực hiện với tinh thần tôn trọng triệt để văn phong, tư tưởng và cấu trúc nguyên tác. Trong quá trình chuyển ngữ, chúng tôi đặc biệt chú trọng đến việc:

- Giữ nguyên sắc thái cổ điển, nghiêm cẩn và triết lý trong văn phong của Eucken;
- Thống nhất các thuật ngữ quan trọng như “đời sống”, “tinh thần”, “trật tự sống”, “văn hóa tinh thần”, “tự nhiên”, “thực tại”, v.v.;

- Bảo tồn cấu trúc lập luận chặt chẽ, logic và các hình ảnh biểu tượng mang chiều sâu triết học.

Trong thế kỷ XXI – một thế kỷ tiếp tục chứng kiến những khủng hoảng hiện sinh mới, từ chiến tranh, công nghệ, phân hóa xã hội cho đến sự lạc hướng cá nhân – tư tưởng của Rudolf Eucken vẫn còn nguyên tính thời sự. Cuốn sách này không đưa ra những lời giải dễ dãi, nhưng khơi dậy trong mỗi độc giả một câu hỏi nghiêm túc, đòi hỏi sự đối thoại nội tâm: “Tôi sống vì điều gì?” và, xa hơn, “Làm sao để sống một cách có giá trị, giữa một thế giới đang rạn vỡ?”

Chúng tôi hy vọng rằng bản dịch này sẽ trở thành một cánh cửa nhỏ, giúp người đọc Việt Nam tiếp cận một trong những tư tưởng sâu sắc của triết học hiện đại và qua đó, góp phần

vào hành trình tìm kiếm ý nghĩa và giá trị trong chính đời sống mình.

Bestread.vn

LỜI NÓI ĐẦU CHO ẤN BẢN ĐẦU TIÊN

Khi trình bày vấn đề về ý nghĩa và giá trị của cuộc sống, tôi mong muốn đưa những khủng hoảng nội tâm của thời đại đến gần từng con người và khơi dậy nơi họ sự quan tâm cũng như khát vọng tham gia vào tiến trình tìm kiếm lời giải.

Cách tiếp cận này tất yếu đặt ra những giới hạn nhất định cho phạm vi biện luận triết học; tuy nhiên, chính trong giới hạn đó, cuộc khảo luận hy vọng có thể cho thấy: vẫn còn rất nhiều điều cần được soi sáng và xác quyết.

Có thể đối với một số độc giả, phần phê bình mở đầu sẽ có vẻ như bị kéo dài quá mức. Thế nhưng, luận đề chủ đạo — nền tảng quyết định cho khả năng khôi phục giá trị sống và tái thiết văn hóa — chỉ có thể đạt đến sức thuyết

phục tối hậu nếu nó được chứng minh là con đường duy nhất khả dĩ đưa đến đích.

Vì lẽ đó, phần phê phán không phải là phần phụ, mà là phần nội tại, thiết yếu trong toàn bộ cấu trúc tư tưởng của tác phẩm.

Jena, tháng Mười Hai năm 1907

Rudolf Eucken

LỜI NÓI ĐẦU CHO ẤN BẢN THỨ NĂM

Giữa lần xuất bản thứ tư và thứ năm là thời điểm khởi phát và diễn tiến của cuộc Đại chiến. Những ấn tượng và trải nghiệm do cuộc chiến gây ra tất yếu đã để lại dấu ấn sâu đậm lên toàn bộ cục diện đời sống con người và cũng tất yếu phải tác động đến một công trình khảo cứu vốn đặt trọng tâm vào ý nghĩa và giá trị của đời sống.

Vì lẽ đó, lần xuất bản mới này đã được chỉnh lý một cách căn bản – thực chất là tái tạo hoàn toàn: nhiều phần được rút gọn đáng kể, những phần khác được bổ sung mới, toàn bộ tác phẩm được cô đọng hơn và định hình rõ nét hơn xung quanh một tư tưởng chủ đạo duy nhất.

Mặc dù tôi không cần thay đổi quan điểm nền tảng – chính những trải nghiệm trong

chiến tranh đã củng cố thêm cho lập trường ấy – thì việc trình bày nó buộc phải trở nên dứt khoát hơn, các đối lập cần được phân định rành mạch hơn và những đòi hỏi về tinh thần cần được làm nổi bật rõ ràng hơn.

Tôi hy vọng rằng, nhờ vậy, cuốn sách đã có được thêm sinh khí nội tại; đồng thời, mối liên hệ của nó với hiện tại cả trong lời khẳng định lẫn sự phủ nhận – cũng đã trở nên gắn bó mật thiết hơn.

Nguyện vọng lớn nhất của tôi là: giữa thời đại hỗn loạn này, cuốn sách có thể mang lại một sự nâng đỡ – dù nhỏ bé – cho những tâm hồn đang kiếm tìm và đấu tranh.

Jena, tháng Bảy năm 1917

Rudolf Eucken

DẪN NHẬP

Trong những thời kỳ yên bình, con người ít khi trăn trở về ý nghĩa và giá trị của đời sống, bởi hoàn cảnh xã hội khi ấy thường cung cấp cho cá nhân một hệ thống sống ổn định, trong đó họ tìm thấy chỗ dựa vững chắc và những lời giải đáp thỏa đáng cho mọi hoài nghi. Nhưng khi nền tảng của đời sống bắt đầu lung lay, khi sự phân rã diễn ra trong chính nội tâm con người và hành động bị giằng kéo theo nhiều chiều hướng đối nghịch, thì câu hỏi về ý nghĩa và giá trị của đời sống liền trở nên cấp thiết. Khi ấy, chúng ta – dù muốn hay không – buộc phải quay về với tư duy của chính mình, phải nỗ lực tìm kiếm một hướng đi chủ đạo cho đời sống nhờ vào năng lực suy tưởng nội tại và thông qua đó, hình thành cho mình một “thành trì tinh thần” để chống chọi lại bóng tối và những

thế lực thù địch vẫn không ngừng tấn công từ bên ngoài.

Do vậy, sự khắc khoải và trăn trở về ý nghĩa đời sống luôn là dấu hiệu của một trạng huống khẩn cấp trong đời sống tinh thần và thời đại chúng ta hôm nay cũng đang đối diện với một khẩn cấp như thế. Tình trạng ấy không đơn thuần là hệ quả của chiến tranh, mà đã manh nha từ lâu trong chính tiến trình phát triển hiện đại, là sản phẩm tất yếu của tổng thể đời sống con người hiện đại. Đời sống ấy ngày càng phân hóa thành những dòng chảy riêng biệt, mỗi dòng theo đuổi một định hướng khác nhau và đưa ra những đánh giá đối lập nhau về giá trị. Đặc biệt, có thể thấy rõ sự mâu thuẫn giữa thế giới hữu hình và thế giới vô hình: trong khi người xưa xem thế giới vô hình là cốt lõi của thực tại và là nơi cư trú đích thực của con người, thì thời hiện đại lại ngày càng coi thế giới hữu

hình như quê hương tinh thần duy nhất, gửi gắm vào đó mọi mục tiêu của đời sống.

Ngay trong mỗi xu hướng chính cũng lại xuất hiện những phân nhánh sâu hơn, đẩy con người vào tình cảnh chia rẽ nội tâm. Niềm tin hân hoan của người này trở thành sự phủ nhận cay nghiệt đối với kẻ khác; một trạng thái bất an lan rộng, làm suy yếu mọi nỗ lực vượt thoát khỏi vòng quay tất yếu và những mục đích vị kỷ tầm thường. Dù có sự tiếp xúc chặt chẽ hơn trong đời sống vật chất, nhân loại lại ngày càng mất đi sự hòa giải nội tâm, đánh mất năng lực thấu hiểu lẫn nhau. Những tâm hồn nghiêm cẩn đã sớm nhận ra mối hiểm họa này từ trước chiến tranh và đã có nhiều nỗ lực nhằm vượt qua nó. Nhưng xã hội thời ấy lại quá đắm chìm trong cảm thức sở hữu nền văn minh rực rỡ, bị lôi cuốn bởi các thành quả bề ngoài đến mức không dành đủ sự quan tâm cho những câu hỏi

nền tảng này. Do đó, những nỗ lực ấy bị đẩy ra hậu trường và không đủ sức tạo nên một chuyển biến mạnh mẽ. Chiến tranh chỉ khiến tình thế trở nên trầm trọng hơn: nó biến sự buông xuôi trước những nghịch lý của tồn tại thành một thái độ hời hợt và thấp kém.

Chiến tranh đã cho chúng ta thấy một cách hiển nhiên rằng đời sống và khát vọng của con người hoàn toàn lệ thuộc vào những biến cố mù mịt và bất định. Nó phơi bày sự chia rẽ đến tận cùng trong nội tại của nhân loại, thậm chí dẫn đến hận thù tàn bạo. Nó cho thấy đời sống dân tộc chứa một sự pha trộn xấu xí giữa sự gian trá về đạo đức và sự yếu kém về tinh thần. Đúng là trong lòng các dân tộc vẫn hiện diện nhiều sức mạnh và sự hy sinh vì lợi ích chung, nhưng ấn tượng tổng thể mà chiến tranh để lại là một nhân loại rối loạn cùng cực, đang hành động mà không có mục tiêu rõ ràng;

niềm tin vào một lý trí phổ quát bị chấn động dữ dội.

Trước một tình thế rối ren như vậy, mọi hình thức suy đoán mơ hồ, mọi mảnh khoe thông tuệ đều trở nên vô nghĩa; chúng không thể giải thoát chúng ta. Hy vọng duy nhất nằm ở chỗ: giữa tất cả những phán đoán chủ quan và những nỗ lực tìm kiếm không ngơi nghỉ của con người, vẫn tồn tại một thực tại sâu xa hơn – một thực tại có thể mở ra cho chúng ta và dẫn dắt hành động của ta đến những mục tiêu vững chắc.

Nhiệm vụ của việc suy tư nội tâm là mở đường cho thực tại ấy, ít nhất là xác định được hướng đi để truy cầu nó. Tuy nhiên, điều đó không thể thực hiện được nếu ta chưa có một cái nhìn toàn cảnh và định vị chính xác vị thế hiện thời của đời sống – cùng với tất cả sự hỗn độn trong nó. Bởi những dòng chảy tư tưởng

đang vận động và có nguy cơ triệt tiêu lẫn nhau ấy không chỉ đơn thuần là những học thuyết có thể chấp nhận hay bác bỏ tùy ý, mà là biểu hiện của những vận động thực tiễn trong đời sống – là những hình thái hiện sinh mang đặc trưng riêng, tác động đến toàn bộ cấu trúc tồn tại của con người.

Chúng ta không chỉ đang tranh luận về cách hiểu một đời sống vốn có, mà thực ra đang chiến đấu cho chính đời sống ấy – không phải cho những hình ảnh mô tả, mà cho những thực tại sống động. Và vấn đề trở nên phức tạp vì mỗi trong những hình thái đời sống kia đều chứa đựng trong nó một phần chân lý và giá trị không thể loại bỏ – những điều, một khi đã được đánh thức, thì không dễ gì có thể bị xóa bỏ. Nhưng đồng thời, chúng cũng gắn liền với nhiều điều bất khả chấp nhận – những thứ ta buộc phải đoạn tuyệt. Chính sự hòa lẫn giữa cái

tất yếu và cái không thể dung nạp ấy đã khiến chúng ta rơi vào trạng thái chao đảo giữa khẳng định và phủ định; không rõ đâu là ranh giới của từng điều và thường bị lôi kéo theo những thay đổi thất thường của cảm xúc.

Do đó, chúng ta cần đến một thực tại vượt trội – một thực tại có thể giúp ta phân biệt điều đúng và sai, liên kết những giá trị đích thực lại với nhau và hướng chúng ta đến hành động đầy dũng khí. Không có niềm tin vào sự hiện hữu và hiệu lực của một thực tại như thế, thì mọi nỗ lực tìm kiếm ý nghĩa và giá trị sẽ trở nên vô vọng. Chính niềm tin ấy là nền tảng của cuộc khảo sát này: niềm tin rằng nơi tận cùng sâu thẳm của đời sống, có những quy luật tất yếu không phụ thuộc vào bất kỳ quan điểm chủ quan nào của con người. Với niềm tin vào những quy luật ấy, chúng ta bắt đầu hành trình của mình.

NHỮNG CÂU TRẢ LỜI CỦA THỜI ĐẠI

NHỮNG TRẬT TỰ CUỘC SỐNG XƯA CŨ

Trật tự cuộc sống tôn giáo

Trong số những trật tự đời sống đang mời gọi con người thời hiện đại, trật tự tôn giáo vẫn là lực lượng có ảnh hưởng mạnh mẽ nhất lên toàn thể sinh mệnh tinh thần. Được kế thừa từ thời cổ đại xa xưa và được tái định hình qua những trải nghiệm đặc biệt vào cuối thời kỳ Cổ, tôn giáo đã vươn lên giành lấy vị thế thống trị. Chính những thời đại ấy đã khiến con người cảm nhận sâu sắc – thậm chí một cách đau đớn – cả sự phù phiếm của cuộc sống thường nhật lẫn sự bất lực của chính bản thân mình, đồng thời khơi dậy trong họ một khát vọng cháy

(liên hệ để đọc tiếp: 0388010968 – Mr Hiền)